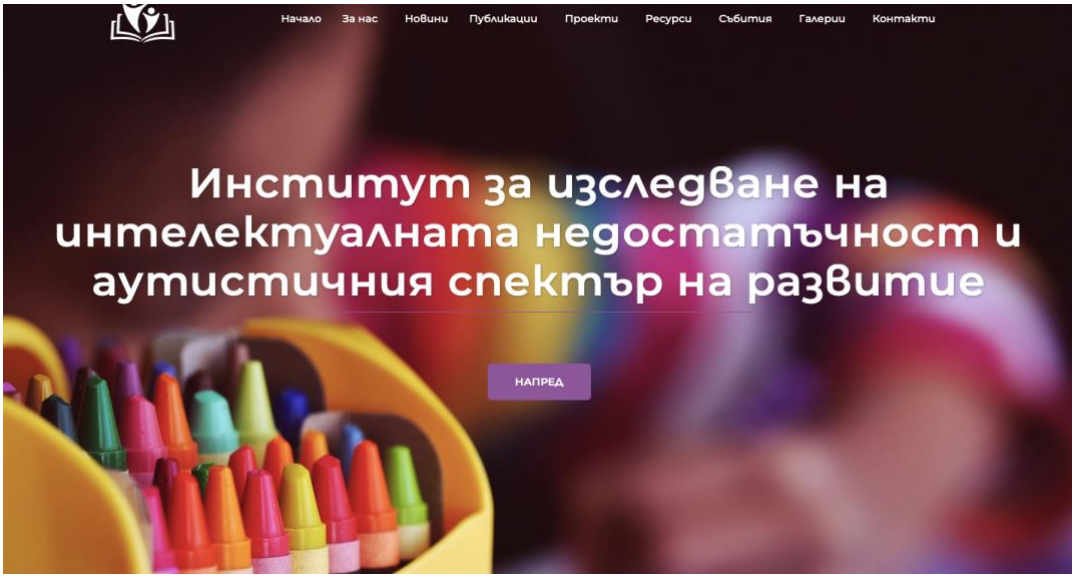
ПРИВЕТСТВЕНО СЛОВО
КЪМ ОФИЦИАЛНИТЕ ГОСТИ И УЧАСТНИЦИ

От името на Института за изследване на интелектуалната недостатъчност и аутистичния спектър на развитие (ИИИАСР) имаме огромното удоволствие да ви приветстваме днес в конферентната зала на Община Шабла и по-специално в този тържествен салон за 6-ия международен научен дискусионен форум „От приобщаване към участие в образователния процес".

Форумът през тази година събира лектори и участници от 3 континента и 6 държави, което го прави едно от най-мащабните събития в България, свързани с приобщаващото образование.



С радост споделям, че преди 6 години, в дните на обичайното за нас знойно лято, обединихме усилия и амбиции за учредяване на тази малка организация, наречена „частен изследователски институт", за да търсим преди всичко своето **достойно място** тук, сред вас - общността на изследователи и практикуващи. С мисията за търсене и популяризиране на ефикасни подходи за работа с деца и ученици със специални потребности и техните семейства, в действителност правим така, че те винаги да бъдат **основният ни участник**, както в изследванията и професионалната подготовка на специалистите, така и в програмата на настоящия форум в Шабла.

Преди 6 години, когато започнаха първите издания на форума, установихме, че неговият смисъл и полезност са да направи **срещата** „лице в лице" на науката и практиката:

- да събере в едно изследователски база данни и добри практики,
- да актуализира знанието,

- да играе активна роля в професионалната подготовка на действащите и на бъдещите специалисти в системата на образованието и социалните услуги.

Разбира се, със стремежа да се основаваме на успешни модели, бихме желали да продължим да полагаме усилия и да бъдем в услуга на общността. Институтът би могъл да заеме своята роля на посредник между Университета, общността и предлаганите услуги в системата на образованието и социалните политики.

И през тази година, събитието се осъществява благодарение на изключителния интерес и подкрепа на Община Шабла и на нашите любими партньори от Швейцария, представени от професорите Лиз Гремион и Франсоа Гремион, зам.-Директора на учреждението Le Répuis, г-н Люк Ламбер. От вас ние черпим вдъхновение, високият ви професионализъм и отдаденост пленяват, а научаването ни на стратегическо мислене за успешната професионална подготовка и реализация на младежите с различни затруднения, дава посока за развитие. Сред гостите на форума са доцентите Мерлин Каф и Барбара Мичъл от Университета на Канзас, САЩ, с които предстои да се запознаем, те за първи път са в България и имат вече своите първи впечатления от Варна, Добруджа и Шабла.

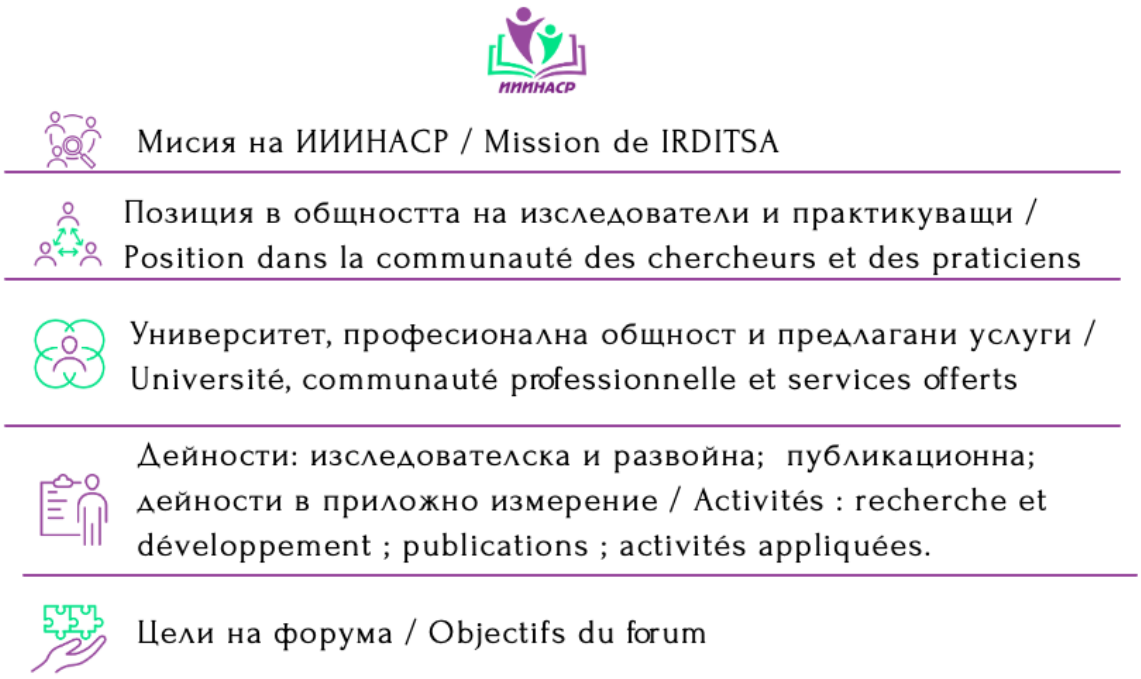
Сред нашите гости е и г-жа Полина Златарска от Дирекция „Професионално образование и обучение", експерт по дуално образование от МОН.

Включено е присъствието на проф. Жан-Клод Калюби от Университета на Шербрук, Квебек, Канада, д-р Патоан-Самбо Уедраого от Свободния университет на Буркина и на Олга Костопулу, докторант от Гърция.

Преди да бъдат съобщени целите на 6-тото издание на научния дискусионен форум с международно участие, бих желала да представя и участието на колегите от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий" и ЮЗУ „Неофит Рилски". Разбира се, първият поглед е насочен към гл. ас. д-р Христина Фидосиева, учредител на ИИИНАСР и основният двигател в организацията на форума. За всички нас, и в случая за доц. д-р Мариела Тодорова, проф. д-р Димитър Симеонов, доц. д-р Катерина Дончева и доц. д-р Даниела Боцева, може да бъде открита богата информация. Нашето участие във форума запознава публиката на живо с изследователските ни търсения и интереси. Съществото на срещата тук е че тя показва как „застиналите правила" могат да се преобразяват в действие. Ние бихме могли да покажем съвместно как се прави крачка напред към т.нар. „изследователски, но летни университети", макар и тяхната продължителност да е само от няколко дни.

Провежданите и настоящият форум допринасят за продължаващото обучение на педагогическите специалисти. Придружавани от нашите „сателити" - директорите на образователни институции и техните екипи, ние също бихме

могли да провеждаме изследвания, стажове, квалификации, консултации, оценяване и студентите ни могат да присъстват на всяка една от тези дейности.



С обръщение към действащите и бъдещите специалисти, към голямата аудитория на събитието, стигаме до целите на това 6-тото издание на научния дискусионен форум. Добре дошли на всички директори на ДГ, НУ, ОУ, ПУ, ЦСОП, РУО, учители, психолози, студенти, родители, добре дошли на нашата среща. Вашето участие е поредната крачка на Института за изследване на интелектуалната недостатъчност и аутистичния спектър на развитие за отправяне на покана за създаване на **работен екип** за дългосрочна проектна и развойна дейност и договорени партньорства. Неговите силни страни са:

- провеждане на **изследвания** в областта на приобщаващото образование на деца и ученици в състояние на интелектуална недостатъчност и аутистичен спектър на развитие,
- **публикационна дейност** и
- **дейности в приложно измерение**, пряко свързани с подготовката на студентите и ангажирането им с подготовка на учебни ресурси за практиката.





С този кратък списък на нашите дейности насочвам внимание към избрания **методологичен контекст** на 6-тата научна дискусия.
5 са думите, които ни поставят в общ контекст. Те не са случайно избрани, защото са извадка от списъка на ключовите понятия в нашите изследвания. За най-голяма радост се оказа, че същите думи са фокусът на Европейската програма Еразъм+ за настоящия период и до 2027 г.

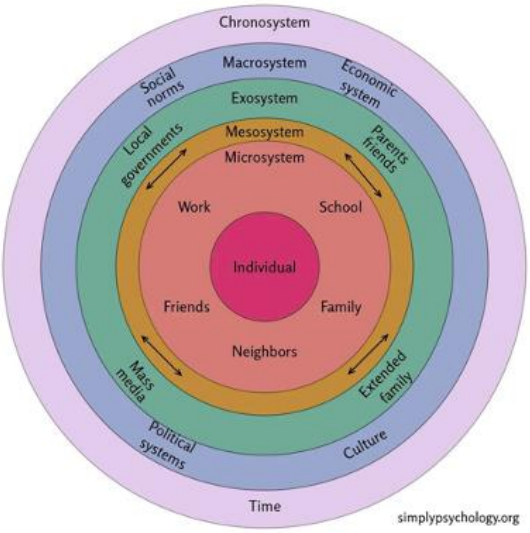
Думите са: **приобщаване, многообразие, екологизация, подкрепа и дигитализация**.

Позволете ни накратко да споделим за нашите последни изследвания, провеждани с различни професионални общности през последните 15 години.

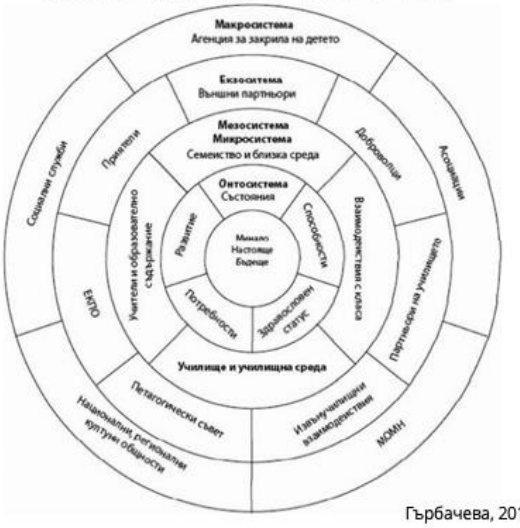
Слоганът на изследователските ми търсения е пряко свързан с първите три думи, приобщаване, многообразие, екологизация, тълкувани синхронно под смисъла и значението на думата *екология.* Изобретена от немския биолог-натуралист Ернст Хекел чрез обединяването на двете гръцки думи – еко – от гр._*oikos*" - ‘дом_, място на живот‘ и логос – от гр_. „logos‟ – наука, чрез нея може да бъдат идентифицирани, както смисълът и крайната цел на процесите на образователна интеграция и приобщаване, така и начините и средствата за осъществяване на включването и участието на децата и учениците с интелектуална недостатъчност в живота на естествено принадлежащия им общ дом (*oikos*) – училището.

МЕТОДОЛОГИЧЕН КОНТЕКСТ / CONTEXTE MÉTHODOLOGIQUE

ЕКОСИСТЕМИ / ÉCOSYSTÈMES



ПРИОБЩАВАНЕ / INCLUSION

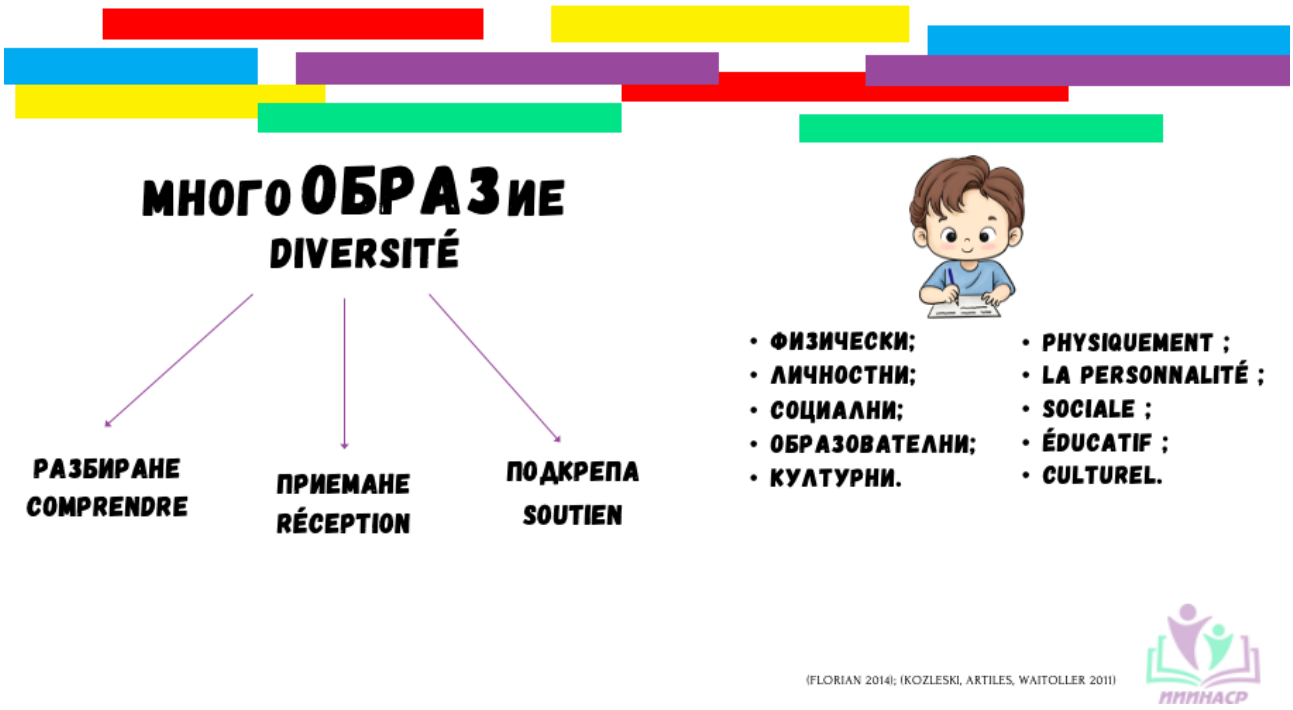


Е*кологията* е наука за „дома, за мястото на живот", тя изучава условията на живот на хората и тяхното взаимодействие с естествено принадлежащата им среда, изучава индивида, популациите и общностите, сред които е „човекът, приеман за тази могъща геологическа сила, която преобразува повърхността на планетата, … с което се подчертава, че всеки човек и следователно всеки един от нас има планетарно значение. Екологичните модели на изследване предпоставят познанието на сложни системи в устройствения ритъм на живот на природата и на обществата, наблюдавани като съвкупност от динамични компоненти, които постоянно и взаимно си влияят, те са обединени от понятието ***екосистема***. В края на XX в., екологичното знание намира своето място в областта на психологията и педагогиката, с имената на Юри Бронфенбренер, Памела Морис, Силви Рок, Патрик Фужейрола (всички те са професори в САЩ и Канада), постепенно се обособява самият екологичен подход (Fougeyrollas, 1999); (Bronfenbrenner, Morris, 2006); (Rocque, Langevin, 1995). Изучаването на ефекта на влияние на ***факторите на средата***, представени от всеки нейн елемент, разкрива оказваното от тях директно или индиректно влияние на развитието на индивида, популацията или общността. Подобни заключения позволяват на Патрик Фужейрола да потвърди, че причините за съществуването на синдрома на Даун, например, се откриват в средата и че те са действащи много преди да настъпи и да бъде регистрирано увреждането на детето, допълва С. Рок.

Сред факторите на **образователната среда**, с лекота бихме могли да разпознаем влиянието на тези фактори, които са с ***регулиращ*** положителен ефект и това са всички елементи на средата, които говорят за качеството на живот и създаването на още по-добри условия за пълноценно развитие, наред с тези фактори, които оказват ***ограничаващо влияние*** и са свързани с нещо което липсва или, което е редуцирано или което превишава максималното ниво на толерантност. Сред

двете групи фактори попадат и социоемоционалните отношения, запълващи канавата на процесите на приемане и подкрепа на индивидуалното различие.

В този смисъл, тя, ***приобщаващата среда,*** може да бъде определена като екосистема, мултиизмерна действителност, която се състои от съвкупност от ***многообразия*** - физически, химически, биологически, психологически (в частност емоционални) и социални агенти, способни да оказват директно или индиректно, кратко или продължително влияние на развитието и на човешката дейност за определено време-пространство, а нейните вариации са толкова много, колкото е разнообразието на образователния свят. Думите ресурси, капацитет, сили, положителни страни … всички те постъпват в ежедневието ни от екологията. Разбира се, екологичният подход продължава да е завладяващ за множество изследователи и днес. С изследванията на отношенията между учители и деца по различни начини, се установява, че те са значително свързани с академичните постижения на децата, както и с поведението им в класната стая. Създаването на положителна училищна среда, в която се цени разнообразието, има положителен ефект върху отношенията на учениците в училище. Развитието на учениците се влияе от ефекта на влияние, както на микросистемите, така и на всички други системи.

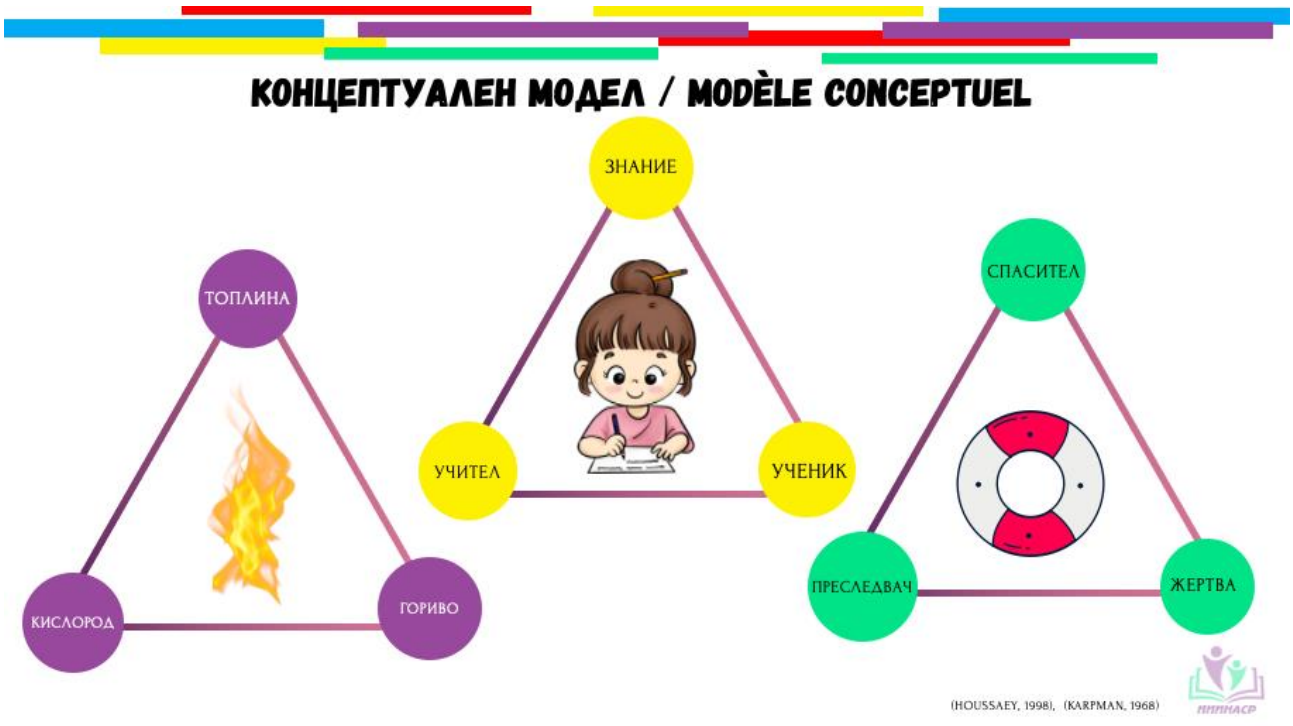


Многообразието, заедно с подкрепата и участието, са едни от двигателите в приобщаващата образователна система. Осъзнаването и приемането на концепцията за ценността на многообразието, би следвало да структурира педагогическите практики и да систематизира отношенията, които са обусловени от правилата и ролите на действащите лица. Но въпросът тук е как това да се реализира, имайки предвид, че в същото време, абсолютно безспорен факт е твърдението, че образователната система е един от най-консервативните и

трудно променящи се сектори в обществото. Задвижвани от инерцията на десетилетни правила и обусловена от социални, икономически и други фактори, тя се разкрива като плетеница от отношения между действащите в нея лица. Целият кръговрат от индивидуалности на директори, учители, други педагогически специалисти, ученици, родители, на педагогически персонал става трудно разбираем и управляем. Понякога изглежда, че всеки сам търси или открива своята успешна формула, за да функционира успешно самата система.

Тълкувайки многообразието като многослоен компонент на **човешката индивидуалност**, със сигурност можем да го свържем с всяка физическа, личностна, социална, образователна или културна характеристика на всеки ученик. В общия смисъл, можем да приемем, че всяка една от тези характеристики обуславя безбройните комбинации от индивидуалности на ученици, с които учителят е в „сблъсък“ в приобщаващата класна стая, а те сами по себе си насочват и към многообразието от индивидуални потребности и способности

Продължавайки с тълкуването за приобщаване през **призмата на отношенията** и разбирането, приемането и подкрепата на многообразието, неизменно се достига до редица въпроси, които, освен че търсят научната си обосновка, те отразяват и действителната педагогическата практика: Как да разбираме многообразието? Как да приемем многообразието? Как да подкрепим многообразието? И в глобален педагогически аспект – какво представлява многообразието в класната стая и как да стигнем до подкрепата?

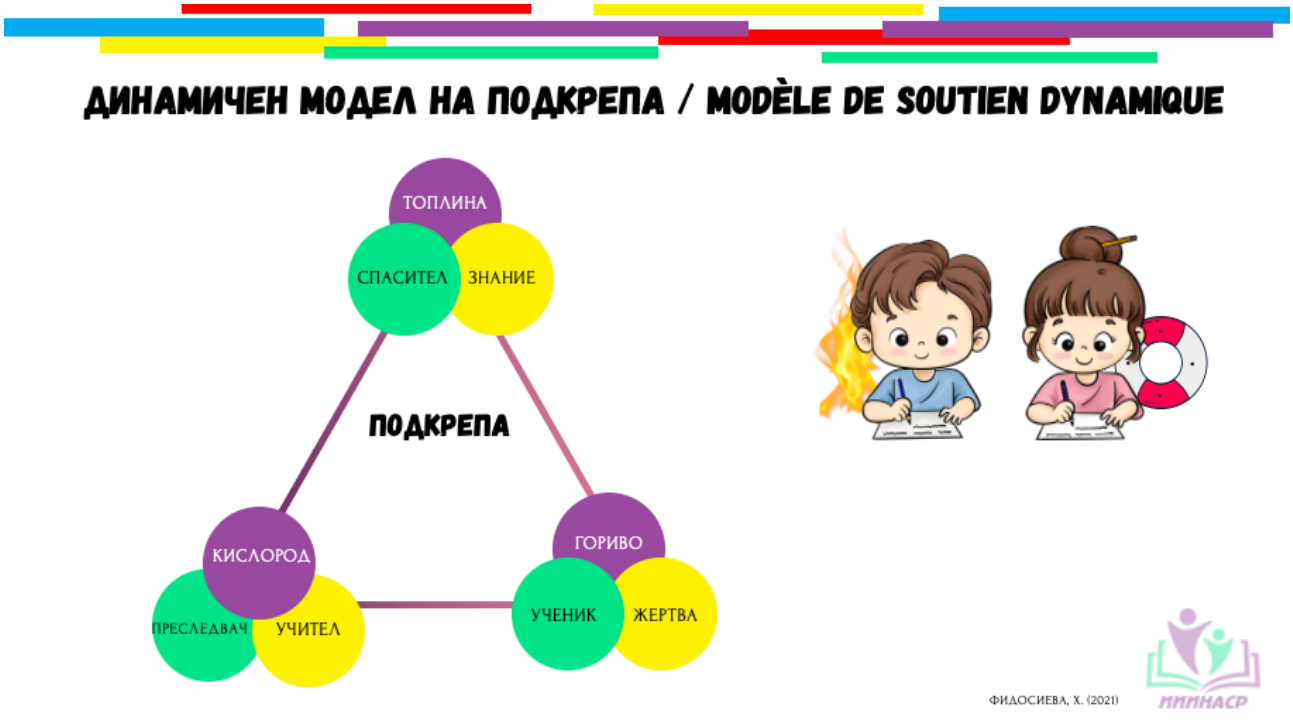


Класната стая се разглежда като идеалният контекст и среда, в която се оказва най-добрата подкрепа за ученика, който среща определени затруднения

(Гърбачева, Калюби, Фидосиева 2023), но в същото време редица изследвания (Gremion, Gremion 2023; Singal, Jeffery, Jain, & Sood 2011) представят предизвикателствата, с които се сблъскват учителите в приобщаването – разпределение на времето при провеждане на урок, работа в многобройни класове, липса на ресурси и други.

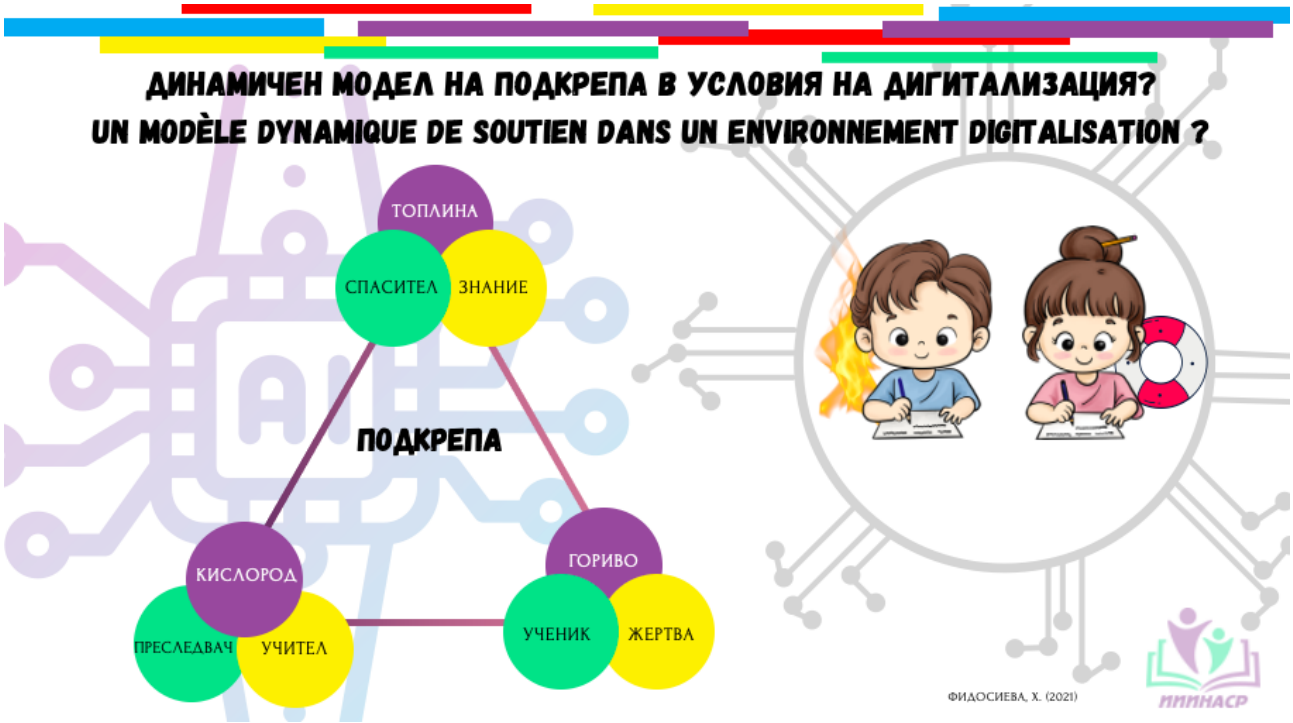
Ще се опитам да направя колаборация между три теоретични модела, обединени в концептуален план, като фокусът ще бъде върху **подкрепата**, представена в динамиката на нейното осъществяване и тълкувана на основата на нейните три компонента.

- Първият модел е образователният триъгълник на Усе и включва три основни компонента: ученик, учител и учебно съдържание/знание. Те взаимодействат динамично и са в постоянно протичане на процесите, които обуславят действащите лица (Houssaey, 1998).
- Вторият модел е „триъгълникът на пожара" и представя трите фактора, които трябва да бъдат в баланс, за да се предотврати или управлява даден конфликт: кислород, гориво и топлина, които отново са в постоянно взаимодействие помежду си и са неразривно свързани.
- Третият модел е драматичният триъгълник на Карпман, психологически модел, който обяснява динамиките на конфликтите и взаимоотношенията в човешките взаимодействия. Той включва три основни роли: Преследвач, Жертва и Спасител (Karpman, 1968).



Динамичният модел, който обединява показаните три теоретични модела, се фокусира върху взаимодействието и взаимовръзките между компоненти на всеки един от представените триъгълници.

Ученикът може да бъде открит като ключов участник в трите модела и от една страна откриваме неговата роля и като жертва, от друга - като горивото, без което не може да се движи напред учебната ситуация. **Учителят** е медиаторът между ученика и знанието/учебното съдържание (Houssaey, 1998), кислородът (в триъгълника на пожара) и преследвачът (Karpman, 1968), играе важна роля в двете крайности - или избира да е този, който поддържа огъня в отношенията или влиза в ролята на преследвач, обвиняващ, съдник.
Знанието може да бъде в ролята на спасител, който обуславя крайната цел от ситуацията, а именно - топлината, която можем да тълкуваме като успех.
Динамичният модел разкрива необходимостта от постоянно адаптиране и осъществяването на промени в зависимост от взаимодействията между различните компоненти, индивидуалните способности и потребности на ученика и средата, в които те се осъществяват (Фидосиева, 2021). Моделът акцентира върху важността на създаването на благоприятна среда, която да подкрепя ученика и да улеснява взаимодействието между всички елементи.



Поставените акценти продължават с **дигитализацията** в образованието, която има сериозен отзвук в педагогическите среди. Мненията са двуполюсни и няма категоричен отговор какво точно ще е нейното влияние в следващите години, но всеки един от вас ще потвърди, че се усеща на всички нива. Дори и само да се замислим по какъв начин ще се отрази включването на изкуствения интелект в представения динамичен модел на подкрепа, ще се убедим, че тепърва ще има разместване на слоевете отвътре навън и обратно. Нужно ли ще е да говорим за

ученика като жертва или за учителя като преследвач? Необходимо ли ще е да адаптираме учебно съдържание, за да достигнем до топлината в отношенията и успеха? Необходимо ли ще е да се имат предвид трудностите в социалното развитие на детето с аутизъм, ако то се обучава единствено със средствата на новите технологии?

Една от нашите следващи цели в рамките на тазгодишния форум е да покажем резултатите, които дава науката и пътищата, които показват добрите практики. Колаборацията между теория и практика е една от успешните формули, които вече шеста година се опитваме да показваме съвместно. С пожелания да си тръгнете по-богати и удовлетворени от събитието, както и заедно да предизвикваме повече любопитство.

И накрая, след този непълен списък на нашите изследвания в областта на приобщаващото образование, очевидно ще бъде небрежно да не се спомене за предизвикателствата, пред които сме изправени днес.

С други думи, темата, избрана за название на научния дискусионен форум е от изключителен интерес, защото ни води към прагматизъм. На тази среща, ние не създаваме политики, стремежът ни е да се поставим в сблъсък с реалността и разнообразието по места и да се търсят приложимите практически решения. Очакванията ни са да съпреживеем нашите ценности и идейни ориентации, да се запознаем с практиката на всички. Срещата на науката и практиката ни поставя в единодействие в рамките на една прагматична логика, тя в крайна сметка зависи от интерпретацията и анализа на професионалния и социалния свят, който носи всеки един от нас в себе си.

Благодарим Ви, колеги. Добре дошли на този своеобразен летен университет, за да обсъдим общи въпроси и за да си пожелаем една чудесна и вълнуваща конференция и ползотворни дискусии.

За Добруджа е говорено много през вековете, за нея са писали писатели, поети, мореплаватели, изследователи. Емблематични за българската литература са имената на Йордан Йовков и Дора Габе. Добруджа продължава да бъде олицетворение на плодородието на земята ни, нейните природа и климат пленяват с девствеността, богатството и разнообразието си от ресурси. Нека престоят ни на добруджанска земя да ни даде усещането за простор и наслаждение. Винаги тук е жив трепетът от съприкосновението със четирите стихии на природата – въздух, вода, земя и „огънче“, в чиито скут бушуват стихиите на човека - любовта и трудолюбието. Длъжни сме на тази земя и нека да бъдем ятото бели лястовици на Йовков и със страстта на Дора Габе да организираме събития, изложби и срещи, да приобщаваме съмишленици и последователи, за да привлечем вниманието към този магичен и магнетичен район.

Нашият 6-ти научен дискусионен форум споделя същата страст, почит и радост към Добруджа, нашият ойкос в тези дни.
Приказно кътче от общия ни дом Земя.

Проф. дн Анелия Гърбачева
Гл. ас. д-р Христина Фидосиева